

ובעומדו לפניו יחף קיבל עליו נזיפה, ובכה לפניו לבל יחר עליו אפו אודות כתב הפיטורין, כי לא מדעתו עשה זאת, לא בא בסודם של פרנסי העיר, וחלק אין לו בהחלטתם. הב"ח ביקש ליטול ממנו את המכתב, אולם השמש לרוב פחדו ויראתו לא אבה לתיתנו לו, ועיניו הגירו נחלי דמעות מאין הפוגות, על שככה עלתה לו, להיות שלוחם של אנשי בליעל לדבר עבירה.

בתוך כך בא אליו כתב רבנות מן העיר שידלוב ע"י בית-הדואר, וכאשר ראה השמש כי כן, אזר עוז למסור את המכתב לרבינו. בראות רבינו את תוכן המכתב, קילל את אנשי העיר לבל יהיה להם מנוחה אף בארץ קברם ולא יזכו לנוח בשלום על משכבם, ואת השמש אשר סיכן את משרתו למען לא להסב לו צער ביום השבת, שאל איזה ברכה יבקש בשכרו.

השמש אשר היה חשוך בנים, ביקש מן הב"ח כי יברכו בנן גדול כמותו, ויתברך בזרע חכמים. השיבו רבינו 'כדברך' - כן יהיה לך, וברכו מקרב לבו כי יוולד לו בן אשר יאיר את העולם. לתקופת השנה נולד לו בן מברכתו של רבינו, ויקרא שמו בישראל: יצחק. לימים נתמנה לאב"ד בעלזא, והתפרסם כאיש גדול וקדוש, הוא **הגה"ק רבי יצחק האלעקער זי"ע מט**. **הרה"ק רבי חנוך העניך דוב מאלעסק זי"ע** בעל ה'לב שמח', חתנו של **הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע**, היה נכדו בן אחר בן.¹

יש אומרים נא כי ברכתו של רבינו הב"ח נתקיימה בהגה"ק רבי אהרן משיח

אב"ד סעראצק; **מגדולי החסידות** (ברומברג, ירושלים תשמ"ב, בית בעלזא עמ' לג). וראה **שפתי קודש** (ח): **ושיח שרפי קודש** (ח"ד מערכת רבי יואל סירקיש אות א).

מט. אמנם יש אומרים כי היה נכדו של השמש. וראה **יחיד בדורו** (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' רא הערה מב) וז"ל: "לא נקטנו כגירסת ה'דובר שלום' כי הגאון רבי יצחק אב"ד בעלזא היה בנו של השמש. תחת זאת, העדפנו את הגירסא האחרת שהיה נכדו, מפני שהדבר תואם יותר את חשבון השנים, שהרי הב"ח נפטר בשנת ת' [לאחר שכיחן ברבנות בכמה ערים נוספים אחר עוזבו את בעלזא], ואילו מהספידו של הגאון רבי חיים רפאפורט זצ"ל על רבי יצחק אנו למדים כי רבי יצחק נפטר בשנת תקכ"א. רק אם ננקוט כי רבי

[**קצלנבוין**] **זי"ע**, אחד מצאצאיו של השמש, אשר כיהן כרב בבעלזא לפני ה'שר שלום, והיה צדיק תמים.²

אף אנשי העיר לא נוקו מאלתו, וברבות הימים, בשנת תר"ו³, עת כיהן **הרה"ק ה'שר שלום' זי"ע** כרבה של בעלזא, בקשו השלטונות לסלול מסילת-ברזל חדשה לעבר ראווע-רוסקע אשר תעבור דרך בית-החיים היהודי בבעלזא, ויצאה הגזירה מאת המלכות לפנות את חלקת בית החיים, ולהעביר את ארונות הקבורה אל מקום אחר. חרף מאמציו הכבירים והשתדלותו הנמרצת של ה'שר שלום' זי"ע לבטל את רוע הגזירה ולמנוע את סלילת הדרך בתוככי בית החיים, בהציעו להסיט את מסילת-הברזל מחוצה לו⁴, לא נשאה השתדלותו פרי, וכל עצמותיהם של המתים הוצאו מקבריהם בעוד בית החיים נחרש עד היסוד, כאשר עצמותיהם של מתי ישראל מתגלגלים כדומן על פני האדמה, בבזיון ובכלימה.

רק קבר אחד נשאר בשלימותו, הוא קברו של **הגה"ק רבי יצחק אב"ד בעלזא זי"ע** אשר נולד בזכות ברכתו של הב"ח. וכה מסופר⁵: כשבאו הערלים להוציא את ארונו של רבי יצחק, נפל החופר בחולי השבץ. הרשעים לא שמו זאת אל ליבם, ותיכף הביאו חופר אחר על מקומו. גם הוא לא ניקה, ובגשתו אל קברו של רבי יצחק נהפכו פניו לאחור, ותהום כל העיר אשר עמדו וראו את גודל קדושתו. מיד משכו הערלים את ידיהם מקברו, ורק הוא נשאר על מקומו.

כל שאר הקברים נחפרו עד היסוד, כאשר בכך מתקיימת קללתו של הב"ח במלואו, ועצמותיהם של תושבי בעלזא נטרדו ממנוחתם.⁶

יש מוסיפים לספר⁷, כי בשעה בה החליטה הממשלה לסלול מסילה חדשה הקרויה

נב. ראה אודותיו בספר **יחיד בדורו** (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' רג-רז) וספר **תל תלפיות** (עמ' 62-65 אות כח), הכותבים כי היה מצאצאי ה'כנסת יחזקאל' נכד הב"ח.

נג. יש אומרים כי הדבר אירע בשנת תקפ"ה [תל תלפיות (עמ' 529), אמנם לא ציין מקורו. ומוסיף כי לאור השינויים הרבים במקורות השונים - הן בדבר התאריכים והן בפרטי סיפור הדברים, מסתבר כי שני עובדות נפרדות הן, ועצמות המתים לקו פעמיים].

נד. אודות השתדלותו בענין זה - ראה להלן

(ד"ה יש מוסיפים לספר).

נה. **דובר שלום** (מיכלזאהן, דף סו אות שמוג) בשם הגאון והחוקר הנודע רבי יוסף לעוונשטיין אב"ד סעראצק אשר שמע מחסיד מופלג מן העיר זאלקווי, מחסידי הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע, ומוסיף 'לא יאומן כי יסופר, כי המגיד סיפר לי כי ראהו בעצמו וכן כל העיר'.

נו. **זכור לאברהם** (זוסמאן, סז).

נז. **משמחי לב** (לבוב תרס"ט, אות מא), בשם הרה"ק רבי שלמה מוסאסוב זצ"ל נכד ה'שר שלום'.

'שטראז' בדרך בואכה העיר בעלזא, בא אחד השרים לפקח מקרוב על מהלך העבודה, וקבע כי תוואי הדרך צריך לעבור דרך בית-החיים היהודי דוקא.

נזעק ה'שר שלום' אל ביתו, והפציר בו כי ישנה את תכניתו ויסיט את המסילה בסמוך לבית החיים, לבל יתחלל כבוד המתים ולבל תופר מנוחתם.

אמר לו השר: אשאלך שלוש שאלות על מנהגי היהודים, ואם תדע להשיב עליהם תשובות אשר יניחו את דעתי - אתרצה לבקשתך ואסבב את הדרך. השאלה הראשונה היתה אודות הסתמכותנו על זכות אבות, השאלה השנייה היתה אודות הצעקות והזעקות בשעת התפילה, והשאלה השלישית היתה אודות האמונה בהשאת הנפשי. ה'שר שלום' ענה על שאלותיו הקנטרניות לאלתר, בהתבטאו אח"כ כי זכה לסייעתא דשמיא מיוחדת. אולם בסופו של דבר הקשיח השר את לבו והכביד ערפו ולא עמד בהבטחתו, ולמרות הפצרותיו של ה'שר שלום' לא שת לבו וסירב לשנות את החלטתו, וביקש להמשיך במעשיו הנלוזים ולחרוש את בית-החיים.

בראות ה'שר שלום' כי כן, השתדל אצל הערכאות ושרי הממשלה כי יבטלו את רוע גזירתו של שר רשע זה ויורו לו לסלק ידו מבית-החיים, ואמנם לאחר השתדלות עניפה עלתה הדבר בידו, והללו הורו לאותו שר כי ירחיק ממקום בית החיים ואל ישלח ידו בכל סביבותיו. אך ביני ביני נעשה מה שנעשה, ומנוחת עצמותיהם של רודפי הב"ח הופרה ונשבתה.

לפי מסורת אחרת^{נט}, כאשר גזרה המלכות את הגזירה האיומה לסלול דרך חדשה בשטח בית החיים, והורתה לבני הקהילה לפנות את בית-החיים העתיק תוך פרק זמן קצר ולהעביר העצמות אל מקום אחר^ס, היתה העיר כמרקחה, וראשי הקהילה נכנסו אל ה'שר שלום', ושחו לפניו את כל אשר נעשה.

בטוחים היו, כי הרבי אשר ודאי יזדעזע לשמע גזירה נוראה זו, יאזור מותניו תיכף ומיד, ויעשה כל אשר לאל ידו לבטל את רוע הגזירה. אולם לגודל תמהונום לא שת ה'שר שלום' את לבו אל הדברים, ולא פנה לעשות אף לא השתדלות קלה.

נח. ראה בארוכה במקור הדברים.

נט. בית צדיקים יעמוד (באבוב, ח"ב מערכת רבי שלום מבעלזא עמ' קכ).

ס. בספר חיי עולם (ברלין תרס"ה, עמ' 131 'לוח התיקון' מס' 3) מביא, כי ה'שר שלום' הורה לפנות עצמות הכותים עוד בטרם

ראשי הקהילה עמדו נדהמים; הכיצד הרבי, ההולך תמיד לפני המחנה ועומד על המשמר בכל עת ועונה בתקנו כל פרצה לאלתר, אינו פונה אליהם כלל. הם הוסיפו להפציר בו כי יבוא עמהם אל מושל העיר וידבר אל לבו לבטל את רוע הגזירה, אולם ה'שר שלום' סירב, באומרו: מה שבכוחי לפעול, יכולים גם אתם לפעול, ואם אתם לא תוכלו לפעול, גם אני לא אוכל לפעול. המה ראו כן תמהו, ופליאתם הגדולה הלכה וגברה משעה לשעה: מדוע נשאר הרבי שווה-נפש לנוכח גזירה איומה זו, והכיצד אינו מנסה לפעול מאומה לביטולה.

ויחי היום, ויבואו הפועלים עם כלי החפירה אל בית החיים, ופינו העצמות ממקומם. שוב לא יכלו ראשי הקהילה להתאפק, ויכנסו אל חדרו של ה'שר שלום', ויפצירו בו לדעת מה זה ועל מה זה, ומדוע התעלם מהגזירה ולא ניסה לעכבה ולמונעה. בתחילה ניסה ה'שר שלום' להשתמט מהם, אולם בהפצירם בו עד בוש גילה לפנייהם פשרו של דבר, וכה אמר: קבלה בידי, כי בחלקה זו טמונים האנשים אשר חלקו עם הב"ח בהיותו רבה של בעלזא, ועל ידם הוצרך הב"ח לברוח מן המקום בכלימה ובזיון. בצאתו מן העיר, הוציא הב"ח לטותא מפיו על בעלי פלוגתתו, וקיללם כי לא יהיה להם מנוחה גם לאחר פטירתם. ידעתי אפוא - הפטיר ה'שר שלום', כי אין הדבר מסור ביד מושל העיר, אלא ביד הב"ח, ועל כן לא עשיתי מאומה לבטל את הגזירה, שכן גלוי היה לפני כי בין כה ובין כה עתיד הדבר לצאת לפועל, וידעתי כי ידי כבולות מלפעול, שכן בעל כרחי תתקיים הגזירה!

מלאכת הוצאת העצמות נמשכה זמן רב, ובינתיים פנה היום, ולא היה פנאי להספיק לקברם במקום אחר. ה'שר שלום' הורה ליטול את הארונות והעפר שמסביבם, ולהניחם למשך הלילה בעזרת הנשים של בית המדרש^{סא}. באמצע הלילה נחרדו אנשי העיר, לשמע קול רעש גדול ונורא, הבוקע ועולה מעזרת הנשים. מיד אצו בבהלה אל ה'שר שלום', וסיפרו לו את הדבר. נענה ה'שר שלום': אל לכם להיבהל, מתים אלו הם אותם עזי פנים אשר ציערו בשעתו את הב"ח, והוא אשר 'ברכם' שלא יזכו למנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, עתה הריהם מתרעמים על הב"ח ורוצים שיתייצב עמהם לדין לפני ב"ד של מעלה.

ה'שר שלום' ציוה על כמה אנשים אבירי לב להיכנס לעזרת הנשים המלאה ארונות רועשים, ולגעור בהם כי היו עזי פנים בחייהם, ועתה עדיין עומדים הם במרדם. מיד בהוציאם דברים אלו מפיהם נשקט הרעש, ועצמות המתים שבו למנוחתם^{סב}.

סא. לפי גירסא אחרת, הונחו העצמות במקום אחר ולא בעזרת הנשים. [יחיד בדורו (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' תקג הערה טו)].
סב. בספר מראה אש (פריעדמאן, ברוקלין תשע"ז,

מערכת בעלזא עמ' נח אות כח) מספר, כי שמע מאיש זקן תלמיד חכם גדול ואיש אמת, כי נולד בעיר בעלזא, ובהיותו כבן חמש שנים הגיע ה'גראף' אל העיר וגזר אומר לפנות את

יש אומרים^ס כי העצמות זעו ונעו, והאנשים אשר התעסקו בהעברת העצמות באו וסיפרו ל'שר שלום' כי העצמות אינן מוצאות מנוחה לעצמן, והן מתנועעות אילך

בית-החיים, והרה"ק ה'שר שלום' זי"ע הורה להניח את העצמות המפונות באכסדרה מסויימת. בכל יום היו אנשי החברא קדישא מביאים אל האכסדרה עצמות נוספים אשר פינו מבית החיים, והושיבו שם שומר יהודי, ובלילה הושיבו שני שומרים.

באחד הלילות התחילו העצמות להקים קול רעש חזק, ואחד השומרים הלך תיכף אל ה'שר שלום' וסיפר לו את הענין. נענה ה'שר שלום': שוב אל העצמות, ואמור להם כי בתור ה'מרא דאתרא' הנני מצוה עליהם כי יפסיקו מלהרעיש. עשה השומר את שנצטווה, עמד בפתח האכסדרה, וחזר בפני העצמות על דברי הרה"ק מבעלזא. מיד שקטו העצמות על מקומם, ופסקו מלהרעיש.

למחרת בשעות הלילה חזרו העצמות להרעיש מעט, וכך נמשך הדבר כמה לילות. שב השומר אל ה'שר שלום', וסיפר לו כי העצמות שבו להרעיש. נענה הרה"ק 'א פנים, זי האבין שוין פארגעסין אונזער לשון' - נראה כי העצמות כבר שכחו את שפתינו, ואינם מבינים את דברי. שוב אפוא אליהם, וחזור בפניהם על דברי בלשון הקודש! השומר שב אל העצמות וחזר בפניהם על דברי ה'שר שלום' בלשון הקודש, ומני אז חזרו העצמות למנוחתם, וחדלו מלהרעיש עוד [וראה **תל תלפיות** (עמ' 533 הערה 7)].

סיפור זה בשינויים והוספות קלים מאוד, מובא גם בספר **לקוטי אברהם** (מאדער, תשמ"ז, עמ' קצד) מפי השו"ב דק"ק סטריא, אשר הוא בעצמו שמע את המעשה בפרוטרוט מפי הרה"צ רבי יצחק אייזיק ווייס זצ"ל אבד"ק סוואליווע, מגדולי תלמידי ה'שר שלום', וכה סיפר: בתקופה בה חפרו את בית הקברות בבעלזא בהוראת השליט הערין שונא ישראל אשר ביקש לסלול דרך דווקא במקום בו נטמנו

יהודי בעלזא בשנים קדמוניות, נעשה פחד רב ורעש נורא, והעצמות הושלכו חוצה, וציוה אז ה'שר שלום' כי בשעות הלילה לא יהיו שום אדם לצאת מפתח ביתו, וגם יסתמו היטב את החורים בדלתות ובחלונות, ואח"כ בטלה הגזירה, עקב מיתתו המשונה של השר העריץ. העצמות לוקטו בידי אחדים מאנשי אמונו של ה'שר שלום', והונחו בעזרת נשים וב'פאליש' שבבית המדרש. באחד הלילות, כאשר ישב רבי יצחק אייזיק ולמד עם חברותא בהיכל בית המדרש, שמעו לפתע קול רעש והמולה העולה מתוך עזרת הנשים. בפחדם כי רב, אצו לבית ה'שר שלום', ושחו לו אודות הרעש הנשמע ממקומן של העצמות. הורה להם ה'שר שלום' שישבו לבית המדרש ויעלו לעזרת הנשים, ויכריזו בשמו כי הרב מבעלזא הורה לבל ירעישו. כאשר מילאו אחר דבריו ועדיין לא השתרר השקט המיוחל, שבו וסיפרו זאת ל'שר שלום'. אמר להם ה'שר שלום' כי ישבו ויכריזו בשמו, אך יעשו זאת בלשון הקודש, שכן יתכן שהנפטרים כבר הספיקו לשכוח את שפת האידיש. ואמנם, כאשר רק נשמעה ההכרזה בשם מרן, השתררה דממה גמורה בעזרת הנשים, והעצמות חדלו מלהרעיש.

היו שסיפרו בשם הגה"ח רבי אברהם יעקב הורוויץ זצ"ל אבריק פרוביזנא ומח"ס 'צור יעקב', כי בתחילה אמר להם השמש בלשון הקודש, ולאחר מכן שלחו מרן להגיד אותם דיבורים בשפה המדוברת - שפת האידיש, ורק אז נחו העצמות מתנועתן. ברם, לכאורה טעות סופר יש בגירסא זו, שכן מבואר בספרים כי הנפטרים אינם מבינים שפה אחרת זולת לשון הקודש (ראה 'מצודת דוד' לרדב"א, מצוה קל) **[יחיד בדורו]** (וינר, ירושלים תשע"ד, עמ' תקג הערה יד). **סג. מגדולי החסידות** (ברומברג, ירושלים תשמ"ב, בית בעלזא עמ' לג).

ואילך. כאשר שמע הרה"ק את הדברים, אמר כי העצמות מבקשות לתבוע את הב"ח לדין תורה על אשר קללן. קם אפוא והלך אל בית הכנסת, ובהיכנסו קרא אל העצמות: הייתם עזי פנים בחייכם, ועתה רוצים אתם להיות עזי פנים גם לאחר מותכם? הסו! ואמנם מיד השתתקו העצמות.

רק עצמותיה של אשה זקנה אחת לא הפסיקו מלהרעיש, והזקנה צעקה ככרוכיא: הלוא לי לא היה יד וחלק בגירוש הב"ח מן העיר, ולמה יארע לי כזאת. תיכף חזרו האנשים אל ה'שר שלום' וחזרו בפניו על טענתה של הזקנה. הורה להם ה'שר שלום' להשיב לה כי תיאות למחול על כבודה, ובעבור זה יפעל לטובת נשמתה^{סד}.

ה'שר שלום' התבטא אז כי עבור הנשמות האחרים לא יוכל לפעול בתפילתו לעשות להם נחת רוח ולבטל רוע הגזירה, יען כי ציערו לצדיקו של עולם רבינו הב"ח, ו'קללת חכם אפילו על תנאי היא באה'^{סה}, ועל כן הגזירה מקויימת, ואין לבטלה אפילו בתפילת צדיק אמת^{סו}.

לאחר שגמרו לסלול את הדרך, ציוה ה'שר שלום' להחזיר את העצמות עם העפר ולקברם סמוך אל המקום הקודם, ואמנם העצמות הובאו למנוחתם במקום שהיה נקרא בפי תושבי העיר 'בית החיים הישן' [דאס אלטן הייליג ארט'^{סז}], ונטמנו בתוך שתי בורות אשר נחפרו שם. במקום נשאר מספר גבעות, ולימים הקיפום במחיצות מארבעת רוחותיהם, בכדי שלא ישחקו שם הנערים, ולא יחללו את כבוד המתים. עד למלחמת העולם השניה היו מונחות שם גם מספר מצבות שבורות ומנותצות^{סח}.

לפי נוסח אחר, היתה העיר בעלזא מלאה תמיד רפש וטיט^{סט}, וה'גראף' אדון העיר גזר אומר לתקן את הדרכים. עד מהרה ניתנה הוראה מטעמו לחצוב בהר בו שכן בית-החיים היהודי, ולשפוך את העפר במקומות בהם מצוי רפש רב.

כאשר באו עבדי ה'גראף' לבצע את הוראתו ולחפור בקברי היהודים, בהשתמשם בעפר בית-החיים ובעצמות-המתים המעורבים בהם לתקן את הדרכים

דבר אמת מפי מו"ח הגאון רבי משה נתן הלוי רובינשטיין מוויניצא בעל 'אלף המגן' ו'כלילת המנוחה' ועוד, ולא העתקתי רק בקצרה'.

סז. ראה **תל תלפיות** (עמ' 529 ועמ' 411).

סח. **תל תלפיות** (עמ' 536).

סט. ראה להלן (ד"ה מסורת נוספת) כי אף זאת בא להם עקב קללת הב"ח.

סד. שפתי קודש (ח): ושיח שרפי קודש (ח"ד מערכת רבי יואל סירקיש אות א).

סה. מסכת-מכות (יא.). ועיין עוד להלן כי ה'שר שלום' טען לפני הנשמות שלא יוכל לפעול בעדם יען כי 'חויא דרבנן לית ליה אסותא' (שבת קי. עבודה זרה כז:).

סו. תולדות יוסף (אות ה), הכותב: 'מקובלני כן

המשובשות ולייבש עמם את הרפש והטיט, יצאו בני קהילת בעלזא להיקהל ולעמוד על נפשם ולמחות ביד הפועלים, ובקשו למנוע את החפירות בכל כוחם. הפועלים הערלים לא נשארו לעמוד מנגד, ויערכו קרב ומלחמה עם היהודים, ויטלו את עצמות המתים, ויכו בהם זה את זה.

לאחר מכן, ניתנה הוראה מבית המשפט להפסיק לאלתר את עבודות החפירה, ואסרו עליהם לפנות את ההר יען כי הוקצה מתחילה לצורך בית-הקברות. מני אז שקטה העיר בעלזא, ותושביה לא סבלו עוד מחילול בית-החיים. אך את הנעשה עם העצמות עד כה אין להשיב, ונתקיימה בהם קללת הצדיק.

כן סופר, כי הגראף הבעלזאי אשר נתן את הצו לחפור בהר, ערך אח"כ קרב עם הגראף מהובנוב^ב, ובקושי רב חילצוהו אנשיו מן הקרב והשיבוהו לעירו. כאשר נכנסו לבעלזא עם עגלת-הצב והגיעו לרחוב בו פוזרו בשעתו עצמות המתים בהוראתו, עצרו הסוסים את המרכבה וסירבו להמשיך בדרכם, וגם הסוסים אשר הובאו להחליפם לא אבו לצעוד באותה מסילה, עד שלא נותרה בידם ברירה, והוכרחו לסבב את דרכם ולהקיף את העיר מצידה השני, ויהי למופת^{עא}.

פסוק

קיימת גירסא נוספת^{עב}, לפיה בא שר המחוז של גליל זאלקווא לבקר בעיר בעלזא, ובחולפו על פני מבוא העיר, ראה כי הוא יושב על הר תלול ומשופע מאוד, וסכנה גדולה ליסע שם. שלח לקרוא לתושבי העיר הערלים, וציוה עליהם למלא את המקום בעפר ולהשים העקוב למישור.

בתוך הנאספים היה רשע גדול אשר בכל עת מצוא חיפש תחבולות להרע ליהודים שנואי נפשו, ועתה מצא את שאהבה נפשו. בעטותו על פניו ארשת תמימה, פנה אל השר ואמר לו בהכנעה: אדוני השר, סבורני כי עפר בית הקברות היהודי הינו עפר טוב ומשובח מאוד, אשר אין יאה ממנו למלא את המדרון התלול, יען כי בית-הקברות שוכן בהר גדול, ועפרו צוק סלע, חזק ואיתן, והוא עומד ומתקיים ימים רבים. השר התרשם מן הדברים, ותיכף נתן את הוראתו לחפור את עפר בית הקברות ולמלאות בו את המדרון.

הפועלים הערלים ששו על הדבר, ותיכף פנו למלא את ההוראה, בהחילם לחפור את בית החיים ולחרוש את עפרה, בעודם משליכם את עצמות המתים בבזיון גדול וחילול נורא.

ע. עיין פאר וכבוד (אות טו עמ' כד-כה.).

עא. פאר וכבוד (מונקאטש תרע"א, מערכת ה'שר שלום' מבעלזא, עמ' לד: אות לו).

עב. דובר שלום (מיכלזאהן, דף סו אות שמג) בשם

הגאון והחוקר הנודע רבי יוסף לעויןשטיין אב"ד סעראצק אשר שמע מחסיד מופלג מן העיר זאלקווי, מחסידי הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע.

הגזירה האיומה ניתכה על ראשם של היהודים כרעם ביום בהיר, והם התהלכו שבורים ורצוצים. במר נפשם פנו אל רבה של העיר הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא, ותינו לפניו את רוע הגזירה. משנוכח לראות בעגמת נפשם הגדולה של אנשי העיר, ניחמם ה'שר שלום' ואמר להם: אל לכם לדאוג ובל תתעצבו אל נפשכם; ידוע לי בבירור כי העצמות הללו המה עצמות האנשים אשר חלקו עם הב"ח זי"ע והסבו לו צרות רבות ועגמת נפש לרוב, ולכן נגזר עליהם כי לא ימצאו מנוחה גם לאחר מותם, ויטלטלו אותם מקבריהם בכלימה ובזיון^{עג}.

פסוק

בלילה ההוא התרחש חזיון נורא בחדרו של ה'שר שלום'.

משמש נאמן היה בבית ה'שר שלום', ושמו ר' אלימלך. איש פשוט ותמים היה, ובנוסף לשאר 'מעלותיו' גם היה מחבב את הטיפה המרה, והיה משתכר לעיתים קרובות^{עד}. החסידים לא ראו את תפקידו בעין יפה, ולא אבו כי ישמש בקודש, אולם ה'שר שלום' לא הרחיקו, בחבבו את גודל תמימותו. בקרב חסידי ה'שר שלום' רווחו שמועות רבות אודות נשמות וגלגולים הבאים אל רבם בלילות, ומבקשים את תיקונם. חיות שונות ומשונות היו פוקדים את חצר קדשו בשעות החשיכה, וסכנה גדולה היתה להסתובב שם יחידי^{עה}.

פעם סנטו החסידים במשמש התמים: הלוא אתה המשמש, למה לא תספר לנו נפלאות מהנשמות הבאים אל רבינו בלילה. אמר להם המשמש: מימי לא ראיתי שום נשמה, אולם כעת הנני נזכר כי פעמים רבות מתחיל רבינו לפזם בלחש איזה ניגון בעודו עושה תנועות משונות בידיו, ובאותה שעה הריהו מצווה עלי לצאת מן החדר, ויתכן כי אז הוא זמן בואם של הנשמות אליו. לכן אטכס תחבולה להישאר אז בחדר ולהציץ מן החרכים אל עבר פעולותיו הגבוהות של הרבי, ואספר לכם את אשר ראו עיני.

בלילה בו פינו את הקברים, אור ליום חמישי בשבת, הבחין המשמש בתנועותיו המשונות של ה'שר שלום' ובשינוי הנהגתו, והבין כי כעת עתידים הנשמות

עג. זכור לאברהם (זוסמאן, סז:).

עד. אולם בספר יחיד בדורו (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' תק) כתב כי "הרה"ח רבי אלימלך ז"ל היה איש נכבד וחסיד מובהק, אך בכל זאת לא היה מונע עצמו ממושקה חרף, עקב הקפדתו של הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל מומאגלניצא זי"ע" (ראה שם עמ' תרמו).

סיפור זה מובא שם בשינויים קלים נוספים,

ושולבו בתוך הדברים.

עה. עיין דובר שלום שם (במוסגר, ובעמ' עח: אות שצ), וראה י"ג אורות (מערכת ה'שר שלום' פ"ג); **מפיהם ומפי כתבם** (ח"א מערכת ה'שר שלום' מבעלזא אות יד); **פאר יצחק** (זידיטשוב, כא: פרק יב אות יא); **שיח זקנים** (רי"ח אשרי, עמ' קסז-קסט), ו**יחיד בדורו** (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' תצו-תקיב).

לבוא. מיד השיש עצמו כשיכור, התנוודד קמעא על רגליו, הפיל עצמו על המיטה שבירכתי החדר, עצם שמורות עיניו, והשיש עצמו כנרדם. ה'שר שלום' ניסה להקיצו, וצעק אליו: 'מיילך מיילך', אולם המשמש עשה עצמו כישן שינה עמוקה, השמיע נחירות קצובות, וכל נסיונותיו של הרה"ק להעירו עלו בתוהו. ה'שר שלום' עדיין לא היה בטוח כי ישן הוא באמת, קירב אפוא שתי נרות לנגד עיניו לראות האם ימצמץ בהם, קרא שוב בשמו, אך המשמש הצליח לאחוז שמורות עיניו בלב יעפעפו, ולא נע ולא זע ממקומו.

כאשר סר ה'שר שלום' מעליו, פתח המשמש את עיניו כדי סדק צר, ולנגדם נגלה מחזה נורא: ה'שר שלום' ניגש לפתוח את הדלת, ומיד נקבצו ובאו בעדה כמה אלפי נשמות, כאשר בהיכנסן לחדר הריהן דוחקות זו את זו ודורכות האחת על רעותה. בראש הבאים ניצבה אשה זקנה, אשר נעמדה לנוכח פניו, ולשאלת ה'שר שלום' מי היא, השיבה: אם העיר הנני, שכן נפרדתי מן העולם לפני כמאתיים שנה, ורוב תושבי העיר הם צאצאי ויוצאי חלצי.

הזקינה המשיכה לדבר בקול בוכים: רבי, הלוא מאז שנסתלקנו מן העולם כבר עברו עלינו כל אימי הדין ונענשנו בגהינום וביסורים קשים, טרדונו מכל העולמות וטלטלונו בגלגולים שונים, ועתה תחרד רוחינו פן לא יעלה לנו תקנה לעד ונהיה מנודים לנצח, לאחר שקברינו חולל ועצמותינו מושלכות על פני חוצות, נתונות למדרך עוברים ושבים ולמרמס רגלי הבהמות וגלגלי העגלות. השיב לה ה'שר שלום': הלא זה בא לכם מפני קללת הב"ח, אשר קילל אתכם ביום עזבו את העיר בעלזא, בו גרשתם אותו בחרפות ובזיונות ושילחתם אותו בעירום ובחוסר כל, וקללה זו הוא 'חויא דרבנן דלית ליה אסותא' ע"י, ועתה אפוא מה אעשה לכם. השיבה לו הזקנה: הלוא אם מגיע לנו עונש זה, היה ראוי להענישנו כן תיכף אחר מיתנתנו, ולא עתה כאשר עברו עלינו שנים כה רבות מפטירתנו וכבר נענשנו די והותר, ומדוע נתייגענו תחילה בכל מיני יסורים ורק עתה מנדים אותנו וטורדים את מנוחתינו. עוד הוסיפה לטעון בחוצפתה: גם לא ידענו את הב"ח מי הוא. השיב לה ה'שר שלום': ודאי יודעים אתם מי הוא, הלוא הוא הגה"ק רבי יואל סירקיש זצ"ל, אשר היה הרב והאב"ד של עירכם.

או אז עלה מקרב ההמון קולו של אחד הנשמות אשר החל להשמיע ביטויי זלזול כלפי הב"ח, ונעמד ואמר בחוצפתו היתירה: שמעתם את החציפות של 'יואליש', וכי לא כך כבר דברנו עליו בהיותו רב בעירנו. אז צעק עליהם ה'שר שלום' בקול גדול: דרך ארץ מנודים, הלא הוא היה גדול ויחיד הדור, וכולנו יראים וחרדים לשמו הקדוש. נבהלו הנשמות, נרתעו לאחור, והיו רומזות זו לזו בהראותם על ה'שר שלום', כאומרים:

עו. מסכת שבת (ק.); מסכת עבודה זרה (כז.). לפעול בעדם יען כי 'קללת חכם אפילו על תנאי ועיין עוד להלן כי ה'שר שלום' טען שאין בידו היא באה' (מכות יא.).

מה חבל שלא ידענוהו להכירו ולהוקירו כערכו הרם. באותה שעה יצאו ב' רוחות ובאו אל ה'שר שלום', והודו לפניו כי כבר היו אצל הב"ח לפייסו, וכעת שבים הם מהיכל קדשו לאחר שבקשו את מחילתו, ובהיות שכבר נתקיימה בהם קללתו מחל להם בלב שלם. שאל אותם ה'שר שלום': מה יש בידי לסייע עתה בעדכם, השיבוהו: אתם תפעלו ותשתדלו מלמטה, ואנו נשתדל לבטל הגזירה מלמעלה.

תיכף הבחין המשמש כי הנשמות יוצאות מן החדר, ומרן הוסיף להסתובב אנה ואנה כשהוא אחוז שרעפי קודש. לאחר זמן מה 'הקיץ' ר' אלימלך מתרדמתו, התנצל על ששוב לא עמדו לו כוחותיו מול פיתוי ה'טיפה המרה', ויצא מן החדר לספר לחסידים את הנוראות שחזה במו עיניו.

כאמור התרחש דבר זה בליל חמישי, ומיד בתחילת השבוע הבא נסע ה'שר שלום' אל העיר זאלקווא, מקום מושבו של שר המחוז, שם התחנן לפניו כי יואיל לבטל את גזירתו וביקשו להוציא צו המורה לכל ימשיכו לחפור את בית החיים, ובד בבד יתיר להם להשיב את עפר בית החיים המחולל אל מקומו. בראותו כי השר מכביד את ערפו ומקשה את לבבו, ניסה לשחדו בממון רב, אולם דבריו נפלו על אוזניים ערלות, והשר היהיר אשר לא שכח את מחאתם הנועזת של יהודי בעלזא עת ביקשו למנוע בכל דרך את סלילת הנתיב החדש בתוך תחום בית-החיים ע"י, הקשיח פניו ולא נעתר להפצרותיו, ובשום אופן לא אבה לבטל את הגזירה - אף לא בעד תשלום כופר, למרות היותו ידוע כמתרפס ברצי כסף.

לאחר ימים אחדים קיבל השר את ענשו הכבד: לפתע פתאום נחלה במחלה קשה ונדירה, אבריו צבו והתנפחו באופן מבהיל, ולאחר יסורים קשים ומרים מת במיתה משונה. על מקומו מונה שר אחר, והלה אשר מורא עלה על ראשו, נתן רשות להשיב את אדמת בית החיים למקומה, תמורת אלף חמש מאות זהובים-רייניש. אז נאספו תושביה היהודיים של העיר אל מקום החילול, לקטו בידיהם את העפר והעצמות, הניחום בתוך כדים קטנים, נשאו אותם אל בית החיים, ושם השיבום אל מקומם, כאשר בכך שבו המתים אל מנוחתם ע"י.

עז. כמסופר לעיל (ד"ה לפי נוסח אחר).

עח. **דובר שלום** (מיכלזאהן, דף סו אות שמג) בשם הגאון והחוקר הנודע רבי יוסף לעוינשטיין אב"ד סעראצק אשר שמע מחסיד מופלג מן העיר זאלקווי, מחסידי הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא ז"ע. ומסיים, כי סיפור זה שמע מפי אדם אשר השתתף במו ידיו בקבורתם המחודשת של

העצמות המחוללות, ונשא בעצמו את הכדים עם העפר יחד עם שאר בני העיר.

קיימת גירסא נוספת - אותה היו מספרים זקני העיר בעלזא, כי בשעה שאנשי המושל החלו לחפור את עפר בית החיים וליישר הדרך, החלו להיפגע הפועלים - זה בכה וזה בכה, עד שראו כי איש לא יצא שלם ממעשה זה. מיהרו אפוא

אולם בכך עדיין לא תמה סאת יסוריהם, וכה סיפר אחד ממקורבי ה'שר שלום': פעם שבת בצל רבו והתאכסן בביתו נאווה קודש, וכחצות הלילה הקיץ לקול שאון והמולה שעלה ממבואות הבית. קם האורח ממיטתו וניגש לראות בשל מה הסער הגדול, ובצאתו מחדרו, ראה אדם השרוע מעולף על מפתן חדרו של ה'שר שלום'. כשהקיצוהו מעלפונו, שח בהתרגשות כי ישב בבית המדרש והגה בתורה, כאשר לפתע נשמע קול רעש גדול, והכסאות והשולחנות שבבית המדרש התחילו לנוע בחזקה ולהיטלטל מצד לצד. בבהלה רבה רץ אל הרבי, ובהגיעו לא עמדו לו כוחותיו, ובעומדו על מפתן חדרו התמוטט והתעלף.

מששמע זאת ה'שר שלום', קרא ואמר: 'אזוי, שוב אין להם מנוחה? מוכרח אני אפוא להזדרז ולנסוע לקראקא, לעלות על קברו של הב"ח ולפייסו, ולהעתיר אצלו תחינה בעד נפשות בעלי דבבו'עט'.

גם אז עדיין לא באו העצמות אל המנוחה ואל הנחלה, והקפדתו של אותו צדיק עדיין עשתה רושם. שנים רבות לאחר מכן, כאשר ישב הרה"ק **רבי ישכר דב מבעלזא זי"ע** על כס האדמורו"ת, שח פעם בחדרו אודות אותם נשמות שציערו את הב"ח, וסיפר אודות ביאתם אל זקנו ה'שר שלום' בבקשת תיקון, בהתחננם לפניו כי יסיר מהם את קללת רבם הב"ח. המהרי"ד התבטא אז אודותם כי אין הם אשמים בדבר, ולימד עליהם זכות.

באותה שעה התבטא על כך חתנו הגה"ק **רבי פנחס [פיניאלע] מאוסטילא זי"ע** אשר היה נוכח באותו מעמד, כי בודאי דנו אותם בשמי מרום באותה שעה, ועל כן

אל המושל והגידו לו זאת, ותיכף יצא המושל בעצמו אל מקום החילול, והורה להם לשוב מיד לעבודתם, ולא להשגיח במאומה. אולם עד מהרה אחזו השיתוק, ובקושי הצליח לצעוק כי ירוצו תיכף אל רבם של היהודים - ה'שר שלום', שכן רק הוא יוכל להושיענו. בשמוע ה'שר שלום' את שאירע, הורה כי כל תושבי העיר, מנער ועד זקן, יצאו אל המקום ויאספו את כל העפר עם העצמות וישיבום למקומם, ולא ישתהו אף לא רגע אחד, אלא ימלאו כל כלי המצוי בהישג יד ואף את שולי הבגדים, ובלבד שיושב העפר למקומו מיד. שוב לא יספו עוד הנכרים לגעת

בקברי היהודים, ונתקדש שם שמים בכל הגלילות **[יחיד בדורו]** (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' רב הערה מז), עפ"י רשימותיה של הרבנית העניא פרלוב ע"ה בתו של הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע, אשר שמעה מזקני חסידי בעלזא.

עט. זכותא דאברהם (מאדער, קונטרס 'דברים נפלאים' עמ' 130) בשם הרה"ח רבי גדליה ווייסבלום ז"ל, אשר אביו היה נוכח שם בשעת מעשה; **יחיד בדורו** (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' קצו הערה כו) עפ"י כתב-יד הרה"צ רבי ישעיה הורוויץ זצ"ל אבד"ק צפת, אשר שמע מפי בנו של בעל המעשה.

המליץ עליהם חותנו המהרי"ד יושר ודן אותם לכף זכות, להמתיק בשמים את דינם הקשה ולהביא אותם לידי תיקונם השלם.^פ

לא בכדי אמרו חכמינו ז"ל פ"א 'הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה'; הן כבר עברו עליהם מאות בשנים מיום פטירתם, וכבר נידונו זה כמה בטירוד מנוחתם ובטלטול משכבם, כאשר קללת הב"ח נתקיימה בהם עד תומה והושלכו כדומן על פני השדה בכלימה ובזיון, ובכל זאת עדיין רבצה עליהם כל האלה הזאת ככתם בל ימחה, עד אשר שנים רבות לאחר מכן עדיין דנים אותם בשמים, והמהרי"ד מבעלזא נזקק להיחלץ לעזרתם ולהגן בעדם. כל זאת באה עליהם, יען כי 'נשיכתן נשיכת שועל, עקיצתן עקיצת עקרב, לחישתן לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי אש'!

מסורת נוספת מספרת, כי בצאת רבינו הב"ח את העיר בעלזא, הפך את פניו כלפי העיר, והוסיף לקללה שנית בשלש קללות נמרצות: האחת - אנשיה לא יזכו לגדל בנים טובים. השנית - מימיה של העיר יהיו מרים ולא יהיו ראויים לשתייה, מדה כנגד מדה על שמיררו את חייו והפרו את שלוותו. והשלישית - אדמת העיר תהא תמיד לחה מאד, ומלאה בוץ ורפש, גם בעונת הקיץ.^{פב}

ואמנם ה'בעלזע בלאטע' - הבוץ הבעלזאי - היה לשם דבר.^{פג}, ועדיין קיימת היא עד

פ. אדמור"י בעלזא (קלפהולץ, ח"ג עמ' קמו).

פא. מס' אבות (פ"ב מ"י).

פב. שילבנו בין שני גירסאות הקיימות בענין זה: הגירסא האחת מובאת בספר **פאר וכבוד** (מונקאטש תרע"א, מערכת ה'שר שלום' מבעלזא, עמ' לד: אות לו), הגורס כי קיללם בקללה א-ב, והקללה השלישית היא כי עצמותיהם של אנשי ריבו יתגלגלו מקבריהם ויושלכו החוצה. ואילו הגירסא השניה מובאת בספר **יחיד בדורו** (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' קצד), הגורס כי קיללם בקללה ב-ג, והקללה הראשונה היתה כי יתגלגלו בתוך קבריהם ולא ינוחו בשלום על משכבם.

ויציין, כי בספר 'פאר וכבוד' שם מציין גם הוא כי העיר בעלזא היתה מלאה תמיד רפש וטיט [הגם כי אינו סובר שהדבר בא עקב קללת הב"ח], וכותב כי דבר זה הביא לידי קיום קללת העצמות, שכן ה'גראף' אדון העיר גזר אומר

לתקן את הדרכים המלאות בוץ, ונתן הוראה לחצוב את ההר אשר בו שכן בית העלמין היהודי, ולשפוך את העפר עם העצמות במקומות בהם היה מצוי הרפש והטיט [מובא במלואו לעיל ד"ה לפי נוסח אחר].

פג. יחיד בדורו (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' קצד הערה יט), המוסיף, כי בעת בריחתו של הרה"ק **מהרי"ד מבעלזא זי"ע** מן העיר בעלזא בימי מלחמת העולם הראשונה, היו שיעצוהו לקבוע מקומו בווינה, אלא שחשש לחינוכם של יוצאי חלציו. התבטא אפוא ואמר: 'האב איך מ'ך אויס געזוכט א בלאטע אזוי ווי בעלזא' [-חיפשתי לי. איפוא 'בוץ' בדוגמת העיירה בעלזא...] (מעדות הרה"ח רבי יוסף דייטשער ז"ל אשר שמע מנכדו של המהרי"ד הרה"ק **רבי יעקב יוסף מסקווירא זי"ע**, בהוסיפו כי המהרי"ד אמר זאת בנוכחות אחדים מיוצאי חלציו).

ובספר תל תלפיות (עמ' 53 הערה 30) מביא בזה"ל: פעם אחת, בעת שהלך המהרי"ד

עצם היום הזה^{פד}, כאשר הדבר מקשה מאד על ההליכה ברחובות ובשווקים.

ההליכה במשעוליה של העיירה בעלזא, היתה נעשית על גבי מסילת קרשים המחוברים זה לזה, כאשר משני עברי השביל היו ביצות גדולות. שביל זה היה נקרא 'קלאטקע'^{פה}.

גם מפני קללתו כי לא יהיו בעיר מים יפים וטובים הראויים לשתייה, לא יצאו אנשי העיר נקיים, וסבלו הימנה עד המלחמה האחרונה^{פו}. מי הבארות הדיפו ריח

מבעלזא עם נכדו הרה"ק מסקווירא יחד עם נכדים נוספים, פנה אליו המהרי"ד ואמר לו: "ווען איך בין אנטלאפען פון בעלזא, האב איך אויך געהאט גיטע פריינד וואס האבען מיך ג'עצה'ט אז איך זאל פארען קיין וויען. איך האב אבער מורא געהאט פאר מיינע קינדער. האב איך מיך אויסגעזוכט א בלאטע אזוי וויא בעלזא", עי"ש עוד.

וראה עוד שם (עמ' 32-31, עמ' 35, ועמ' 380).

פד. תל תלפיות (עמ' 35 ועמ' 53).

פה. יחיד בדורו (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' קצד הערה יט) **ותל תלפיות** (עמ' 53 הערה 30), המוסיפים בשם הגה"ח רבי שלום בראנדער זצ"ל כי פעם הלך הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע לאסוף 'מענות חיות', וכמנהגו אחז אז בידו את מקלו של הרבי ר' בער המגיד ממועזריטש זי"ע. לפתע חש המהרי"ד כי על קצהו השני של ה'קלאטקע' הולכת אשה, ולמרות המרחק הגדול חשש שלא תהא הליכתו 'אחורי אשה', מיד ירד מן הקלאטקע והמשיך דרכו ברפס. הגבאי אשר הלך מאחוריו ולא הבחין באשה, התפלא ושאל 'פאר וואס גייט עפעס דער רבי אין די בלאטעס' [מדוע זה יהלך הרבי בתוך הבוץ]. ובפרט בתקופת ניסן - זמן הפשרת שלגים, אשר הטיט והרפס גדולים אז פי כמה. השיב לו המהרי"ד: כדבר הזה אירע גם אצל הבארון רבי שמעון וואלף ראטשילד ז"ל מפראנקפורט. עליו יכולים לומר שהיה צדיק. וכך הוה מעשה: פעם הלך הברון בדרך הסלולה, ולפתע משך עצמו מן הנתיב המרוצץ וירד אל

מעופש^{פי}, ותושבי העיר העידו כי המים בבעלזא היו מרים ולא היה טעמם טוב וערב, וגם היו קשים לשתייה^{פח}.

בשעה שקיללם הב"ח - הוסיף ואמר, כי באם יזכו ויעמוד להם צדיק גדול לרב אשר ישב על כסאו וימלא את מקומו, יתכן כי יזכה להגן עליהם ולהצילם, וחלק מקללותיו יתבטלו^{פט}.

לימים, כאשר הוכתר הרה"ק ה'שר שלום' זי"ע - שהיה מיוצאי חלציו של הב"ח - לרבה של העיר, שמח שמחה גדולה, והתבטא בלשון קדשו: 'ברוך ה', דאס וואסער איז שוין צוריק גוט געווארען' [- ברוך ה', המים כבר שבו לאיתנם הראשון]^ז.

איכרא, למרות זאת, לא כל מימי העיר שבו לתיקונם, ועכירותם היתה נודעת במרוצת כל השנים^{צא}.

לאחר עבור למעלה משלש מאות שנה, החליט הגה"ח רבי מיכל'ע הערמאן זאלקאווער זצ"ל צב לחפור באר מים, בחצר בית ה'חברה' של חסידי בעלזא. הוא סבר כי לבטח ימחול הב"ח על כבודו, ויוותר למענם של ה'יושבים' והצורבים הצעירים הלומדים תורה בקדושה ובטהרה. שכר אפוא רבי מיכל'ע פועלים, ומדי יום ביומו הגיע לבדוק האם העמיקו בחפירתם והאם כבר מצאו מים, כאשר תקוותו איתנה כי זכות לומדי התורה תעמוד לו, והמים יהיו ראויים לשתייה.

בהגיע החפירה אל קיצה, והפועלים חיברו צינור אל נביעת המים, שלשל ר' מיכל'ע את הכד אל הבאר, מילא כוס מן המים, בירך ולגם, אולם למרבה הצער, אף בזו הפעם לא נמצאו המים ראויים לשתייה. השפיל ר' מיכל'ע את ריסי עיניו, פניו האפירו מצער, ונענה ואמר בקול עגום: אלמלא היה עתה הב"ח בין החיים, הייתי מפציר ומחלה פניו כי יאות למחול על עלבוננו, למען צאן קדשים אלו שלא חטאו^{צב}.

פז. תל תלפיות (עמ' 396).

פח. טובות זכרונות (ירושלים תשע"ז, פרק ג עמ' עג), מפי הרה"ח ר' צבי אלימלך כ"ץ ז"ל מהולושין-בני ברק, שהעיד כי עדיין זוכר זאת מהשנים טרם פרוץ המלחמה האחרונה.

פט. פאר וכבוד (מונקאטש תרע"א, מערכת ה'שר שלום' מבעלזא, עמ' לד: אות לו).

צ. יחיד בדורו (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' קצה הערה כ), מתוך כתבי הרה"ק מהר"ם מביילגוריא זי"ע, אשר שמע מאחיו הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, בשם אביהם הרה"ק מהרי"ד זי"ע.

צא. יחיד בדורו (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' קצה הערה כא).

צב. ריש מתיבתא' בקרב חסידי בעלזא, אשר הרביץ תורה בחבורת ה'יושבים', והעמיד תלמידים רבים (אודותיו ראה בתל תלפיות עמ' 382-383).

צג. יחיד בדורו (וינד, ירושלים תשע"ד, עמ' קצה הערה כא) **ותל תלפיות** (עמ' 396), המקדים לספר כי: "ליד בית החברה, נמצא באר מים שחפר בשעתו ראש הישיבה בבעלזא, החסיד ר'

יש גורסים, כי אף קילל את העיר כי תפרוצנה בה שריפות לעיתים מזומנות צד.

לפי אגדה אחרת, קיללם הב"ח כי בכל דור ודור תלך הקהילה עשר מעלות אחורנית במספר אנשיה, וקרנה תרד פלאים בתהילתה וכבודה. את מנהיג העיר היא קילל, כי בני ביתו ימותו אנשים, ולא יחצו ימיהם.

קיללת אותו צדיק עשתה רושם, ומני אז החלה הקהילה להתדלדל עד מאד במנין אוכלוסיה ובמספר אנשיה והיתה פוחתת והולכת בהוסיפה לירד מטה מטה ולהתמעט בעושר ובכבוד, עד כי בשנת תקכ"ה עמד מספר היהודים בבעלזא על שבע מאות ושש עשרה נפשות בלבד, בעוד הקהילה היהודית בעיר סקאהל, אשר היתה רק אחת מערי גלילותיה, מנתה אותה שעה אלף ושלוש מאות ותשעים נפשות צה.

אודות סיבת עזיבתו של הב"ח את העיר בעלזא - קיימת מסורת נוספת, לפיה היתה משכורתו של הב"ח דלה ומועטת, ולא השיגה ידו כדי קניית נרות. נאלץ אפוא להגות בתורה בחשיכה כל הלילה, וללמוד בעל-פה מתוך זכרונו צה. הבחינו אנשי העיר כי בביתו של הרב שוררת אפילה בשעות הלילה, כינסו אסיפה גדולה, והחליטו להדיחו מעל כסא רבנותו ולגרשו מעירם. אמרו: רב שאינו ער בלילה לעסוק בתורה, אינו ראוי כי ישמש רב בעירנו צה.

צה. לתולדות הקהילות בפולין (עמ' 134), עיי"ש עוד.

ובספר תל תלפיות (עמ' 48) מציין, כי עם עלותו של הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע על כס הרבנות בשנת תקע"ז, חזרה עטרת העיר ליושנה ומנין התושבים היהודים חזר והוכפל פי כמה, ועם עבור השנים הלכו והתרבו אוכלוסיה יותר ויותר, יעוין שם (וראה עוד שם עמ' 207 הערה 1).

צו. ראה בהקדמת בנו הגאון רבי שמואל צבי הירץ ר"מ ואב"ד ק"ק פינטשוב ל'בית חדש' על או"ח, המעיד על אביו כי 'כל ימיו לא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפותיו... מתוך דוחק ועוני למד בנערותו'.

צז. בספר מגדולי החסידות (ברומברג, ירושלים תשמ"ב, בית בעלזא עמ' לג) גורס כי המעשה

מיכל'ע זאלקאווער ז"ל. על יד באר זה, נהגו לומר תשליך בערבו של יום ראש השנה [ראה עוד שם]. וכה מעלה אחד מכותבי העיתים בין זכרונותיו: דאגה מיוחדת עמדה לפני ר' מיכל'ע בזמן טיפולו בבנין החברה, והיא להשיג מים הראויים לשתייה. כידוע, מי הבארות בבעלזא, נודף מהם ריח של עיפוש, ואינם ראויים לשתייה. הרבה אגדות מתהלכים אודות כך, ובעיקר סיפרו כי הב"ח שהיה מרא דאתרא בבעלזא והיה נרדף ע"י פרנסי העיר, איחל להם בצאתו את העיר כי מימיהם לא יהיו ראויים לשתייה, ומאז נתקיימה בהם קללה זו, ומי הבארות והמשאבות מעופשים עד היום הזה. כאן מרחיב אודות פעליו של ר' מיכל'ע לבנות את באר המים, כמסופר למעלה.

צד. ספר הב"ח (עמ' טז).

בשרם יצא הב"ח את העיר, וכבר הוזמן אחרי כבוד לכהן כרב בקהילת שידלוב המעטירה צה, עמד להיפרד מבני בעלזא. פתח ואמר: סדום נענשה בהפיכת העיר על פיה; ומדוע, כלום חסרו לו להקב"ה עונשים אחרים עד שהוצרך להשתמש בעונש זה. אלא - הסביר הב"ח, אנשי סדום, כאנשי עיר סוררת, הפכו בראש ובראשונה את כל הסדרים על פיהם; תחת שהם ידאגו לפרנסת הרב, ואילו הרב יהיה פנוי לדאוג לתורתם וללימודיהם, דאגו הם לתורתו של הרב, ואילו על הרב הטילו לדאוג לפרנסת עניי העיר... לפיכך נענשו בהפיכת העיר, מידה כנגד מידה... צט.

שידלוב

כשנת ה'שע"ה-שע"ו^א, נתקבל רבינו לכהן פאר ברבנות שידלוב^ב.

אתה לתורתו, ואילו השוחט הלז היה אצלי זה עתה, והוא עושה ומעשה למען עניי העיר...

א. בשנת שע"ח כבר כיהן ברבנות בבריסק דליטא (עיין מדור 'קראקא'), ואילו בשנת שע"ה עוד היה בבעלזא, שהרי בהסכמתו לספר 'יש נוחלין' [אשר יצא לאור בשנת שע"ה] הריהו מוזכר בתור 'הגאון מוהר"ר יואל ר"מ דק"ק בעלזא'. ואף אם ננקוט כי הסכמה זו נתן בשנת שע"ד [בה ודאי היה בבעלזא, כמו שחתם בשו"ת הב"ח הישנות סי' עח], אך עצם הזכרתו בתור רבה של בעלזא בעיצומה של שנת שע"ה - מורה בעליל כי באותה עת לא כיהן כרב בעיר אחרת.

[וראה בפנקס ועד ארבע ארצות (עמ' 456) המעתיק הסכמה זו בלשון אחר: 'נאם הקטן יואל בן לא"א כמוהר"ר שמואל זלה"ה אב"ד ור"מ דק"ק בעלזא', וכותב כי ציון שם העיר נוסף בלי ספק ע"י אדם אחר לאחר מכן, ומוסיף כי תאריך ההסכמה נשמט, אך ברי כי הוא נכתב לפני י"ט ניסן שע"ד, אשר אז נפטר הסמ"ע המופיע בין החתומים].

בספר לתולדות הקהילות בפולין (עמ' 134 ועמ' 520) כתב כי הב"ח כיהן בעיר בעלזא עד סביבות שנת שע"ז. לפי זה היה רב בשידלוב כשנה אחת בלבד (וראה 'ספר הב"ח' עמ' יא).

ב. ראה במדור 'בעלזא' (ד"ה באותה שעה ישב רבינו) אודות צורת התקבלותו לרב בעיר זו.

(המובא במדור 'בריסק') עם הבעל אשר אשתו הקשתה לילד ועקב כך פנה לביתו של רבינו ומצאו שריו בעלטה ומחמת כן הודח רבינו ממשרתו - התרחשה בעיר בעלזא. אולם אין לדברים על מה שיסמוכו [ועיין הערה הבאה, ומדור 'בריסק' הערה יד ד"ה דובר שלום וד"ה החזיר].

צח. במקור הדברים כתב כי נתמנה אז לכהן פאר כרבה של קהילת בריסק, אולם דבר זה בטעות יסודו, שהרי לאחר כהונתו בבעלזא נתמנה לרב בקהילת שידלוב.

ועיין להלן במדור 'בריסק' כי לפי כמה גירסאות אירע דבר זה בעיר בריסק או בעיירות אחרות ולא בבעלזא, וכן מסתבר, שכן לפי הידוע היתה עזיבתו את בעלזא נעוצה בסיבות אחרות ולא בדבר זה, וכמסופר לעיל בארוכה [ועיין הערה הקודמת].

צט. בית קוצק (ח"ב פרק ט' עמ' רמג), המספר כי פעם נכנס אחד מראשי הקהל בעיר ביאלה אל הרה"ק רבי משה מיכל רבה של העיר ומתלמידיו הגדולים של הרה"ק מקאצק זי"ע, ותלונה בפיו: גר הוא בשכנותו של אחד השוחטים דמתא, והלה אינו מתמיד בלימודו; מרבה הוא לישון בלילה ולנוח ביום. נענה רבי משה מיכל וסיפר לו עובדא זו, בהפטירו: אף אתה הופך כאן את הקערה על פיה. במקום לדאוג לפרנסתו של השוחט ולבריאותו, דואג